

РІВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ СКЛАДНОПІДРЯДНОГО РЕЧЕННЯ

Вивчення речення як багатомірної одиниці, яка являє собою складну взаємодію трьох відносно автономних, але водночас взаємозв'язаних, таких, що перебувають в органічній єдності, рівнів – формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного й комунікативного (І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, М. В. Мірченко та ін.) – стало новим етапом у розвитку синтаксичної теорії. Багатоаспектність є відмітною ознакою всіх типів речень, у тому числі й складнопідрядних. Формально-синтаксична та семантико-синтаксична структури речення спрямовані у сферу мови, а комунікативно-синтаксична – у сферу мовлення [3, 16]. Усі три аспекти однаковою мірою важливі для пізнання природи речення як вершинної одиниці мови.

Мета пропонованої статті – проаналізувати основні характеристики формально-синтаксичної, семантико-синтаксичної та комунікативно-синтаксичної структури складнопідрядного речення.

Формально-синтаксична організація конкретних речень у сучасній теорії синтаксису співвідноситься з тим або іншим формальним реченневим зразком, реченнєвою моделлю – формально-синтаксичною структурою, структурною схемою [3, 33; 4, 54]. Формально-граматична структура речення є його власне-синтаксичною ознакою [3, 19]. “Серцевину формально-синтаксичної організації речення становлять синтаксичні зв'язки й виділювані на їх основі компоненти речення. Вони є визначальними характеристиками типів і підтипів речень” [4, 54]. Складне речення у функціональному плані виявляє багато спільного з простим реченням, але з боку формальної організації ці два типи речень суттєво відрізняються: просте речення складається з членів речення – головних, другорядних, опосередкованих другорядних, дуплексивів, складне речення – з речень, які перетворено у частини складної синтаксичної конструкції і яким притаманна конститутивна ознака речення - предикативність [3, 19, 33 – 34; 4, 55]. Формально-синтаксична структура складного речення формується відповідним синтаксичним зв'язком і виділюваними на його основі компонентами [3, 36]. Складнопідрядне як один із типів складного речення виокремлюється на основі підрядного зв'язку між його структурними компонентами, а отже, його формально-граматичну структуру створюють підрядні синтаксичні зв'язки і виділювані на їх основі головна й підрядні частини (приреченнєві, прислівні, опосередковані). Підрядний зв'язок, як правило, оформлено за допомогою підрядних сполучників або сполучних слів, які репрезентують його найяскравіше. “Сполучники (або сполучні слова) становлять центр формально-граматичної організації сполучникового складного речення, вказуючи на тип синтаксичного зв'язку” [3, 37]. Лише

незначна кількість складнопідрядних речень представлена безсполучниковими конструкціями. “Структурна схема безсполучникових складнопідрядних речень будується за моделлю простого речення, відображаючи у своїй будові початковий ступінь синтаксичної деривації, тобто переміщення вихідної реченнєвої конструкції в позицію валентно пов’язаної з предикатом субстанціальної (іменникової) синтаксеми” [4, 322]. Структурними компонентами складнопідрядного речення виступають вихідні прості речення, які в процесі входження в складнішу синтаксичну одиницю втрачають інтонаційно-смыслову завершеність та здатність до самостійного вживання і, пристосовуючись одне до одного, зазнають певних граматичних трансформацій. Водночас вони зберігають свою основну ознаку – предикативність, яка у синтаксико-категорійному плані і споріднює частини складнопідрядного речення з вихідними простими реченнями. Тому конституювальні компоненти складнопідрядного, як і будь-якого складного, речення найумотиваніше називати предикативними частинами [4, 281; 2, 332]. Відповідно найважливішою ознакою складного речення взагалі і складнопідрядного зокрема є поліпредикативність. На противагу простому реченню, яке несе в собі, як правило, один синтаксичний комплекс модальності й часу й у будь-якому випадку менше двох предикативностей, складне речення містить кількарізний вияв категорії предикативності, тобто виступає носієм одночасно кількох (двох і більше) комплексів модальності та часу [2, 333 – 334]. Між предикативними частинами складнопідрядного речення встановлюються виражені граматичними засобами підрядного зв’язку відношення нерівноправності, підпорядкованості однієї частини іншій. Ці відношення і є формально-граматичним значенням складнопідрядного речення. “Складнопідрядні речення є найбагатшим типом складних речень щодо кількості формально-синтаксичних схем і мають найбільш розгалужену сукупність засобів зв’язку (сполучників і сполучних слів)” [3, 38].

Структурні схеми складних, а отже, і складнопідрядних, речень визначають кількість об’єднаних у їхньому складі предикативних частин, граматичні особливості цих частин, характер синтаксичного зв’язку між ними, засоби вираження цього зв’язку, можливий порядок розташування частин [4, 280; 2, 332]. Як бачимо, структурна схема складнопідрядних речень включає кілька ознак, на основі яких можна здійснювати їхню внутрішню формально-синтаксичну класифікацію.

Насамперед усі складнопідрядні речення з формально-синтаксичного погляду поділяють на формально елементарні й формально неелементарні. Формально елементарними є складнопідрядні речення, які структуруються лише двома предикативними частинами, одна з яких є головною, друга – підрядною. Підрядна частина містить у собі засіб зв’язку – сполучник або сполучне слово. Формально неелементарні складнопідрядні речення включають три і більше предикативні частини, з яких лише одна виступає власне головною, інші ж залежно від особливостей їхнього поєднання можуть бути або тільки підрядними, або одночасно підрядними стосовно однієї частини і головними стосовно іншої. На цій підставі виділяють складнопідрядні речення

з супідрядністю, послідовною підрядністю та складнопідрядні речення комбінованого типу (з супідрядністю й послідовною підрядністю): *Я люблю, коли ти пестиш мої білі коси своєю загрубілою на роботі рукою, коли ти поправляєш на мені ковдрочку...* (М. Чабанівський); *Першу зиму Олені було так тяжко і так сумно, що вона не знала, куди подітися* (Г. Тютюнник); *Тільки й знає Баглай, що звідти вона, де стени, де будяки по балках, де смага сарматська на обвітрених лицях горить!* (О. Гончар). Формально неелементарні складнопідрядні речення являють собою різні комбінації вихідних елементарних складнопідрядних речень, тому в них репрезентовані ті ж відношення між головними й підрядними частинами, що і в елементарних.

Особливо суттєвими для складнопідрядного речення є такі властивості головної частини, як її інформаційна достатність / недостатність, здатність / нездатність до самостійного вживання, наявність / відсутність у ній опорного слова, яке може приєднати підрядну частину, наявність / відсутність співвідносного компонента (співвідносного займенникового слова чи частини парного сполучника). Ці властивості головної частини визначають тип підрядного зв'язку між частинами, а отже, й формальний тип підрядної частини. Інформаційно достатні, здатні до самостійного вживання головні частини прогнозують приреченнєві або прислівні валентно не зумовлені (присубстантивні) підрядні частини. Так, у реченні *Газові туманності, поблизу яких є яскраві зорі, світяться* (Климишин І. А., Крячко І. П. *Астрономія: Підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів.* – К.: Знання України, 2002) до головної частини прислівним валентно не зумовленим зв'язком приєднано підрядну присубстантивну частину, ця ж головна частина допускає поєднання і з приреченнєвою підрядною: *Газові туманності світяться, якщо поблизу них є яскраві зорі.* Відсутність іменників у головній частині унеможлиблює її поєднання з підрядними прислівними валентно не зумовленими частинами, така головна частина може мати при собі тільки приреченнєву підрядну частину: *Вже бомбили, і ще бомбитимуть – бомбитимуть, доки не розбомблять, доки не буде виконана вся військова програма!..* (О. Гончар). Інформаційно недостатні, не здатні до самостійного вживання головні частини з опорними предикатами мовлення, розумової діяльності, сприймання, відчуття тощо, з опорними дієсловами місцезнаходження, перебування, руху, переміщення, а також головні частини з компаративами передбачають обов'язкове поширення їх валентно зумовленими прислівними підрядними частинами: *Я не хочу, щоб плакали кров'ю Ці конвалії в чистій траві* (В. Симоненко); *Крізь вузькі щілини віконечок підлітки спостерігали, як змінювалися, пролітали станції, полустанки, села* (Л. Забашта); *...з власної волі йшов з усіма, ставав, де найтрудніше* (О. Гончар); *Гуменний уже нарахував більше пострілів, ніж було снарядів на вогневій* (О. Гончар). Наявність у головній частині співвідносного компонента формує співвідносний зв'язок, який унеможлиблює здатність головної частини до самостійного функціонування: *Чим ближче було додому, тим важчий тягар налягав йому на серце* (В. Малик); *Горять обліті мазутом корчомакуваті, такі, що їх і ліквідувати важко, так звані неліквідні верби,*

горить начухраний хмиз, і там, де багаття розкладає Маша, полум'я виметує вище осокорів (О. Гончар).

Як уже було відзначено вище, ядром формально-синтаксичної організації переважної кількості складнопідрядних речень є підрядні сполучники й сполучні слова, саме їх наявність і визначає цей тип складного речення, оскільки у формально-синтаксичній структурі складного речення сполучники виражають синтаксичні зв'язки між предикативними частинами [5, 4]. Лише в незначній кількості складнопідрядних реченнях, які представлені безсполучниковими конструкціями, спеціальні граматичні показники підрядності відсутні [2, 333]. Безсполучникові складнопідрядні речення ґрунтуються на валентному потенціалі компактної групи предикатних опорних слів, які й визначають валентно пов'язані з ними підрядні частини. У ролі таких опорних слів найчастіше виступають двовалентні дієслова мовлення, думки, сприймання тощо [4, 322]. Вони передбачають дві семантичні позиції – позицію суб'єктної синтаксеми та позицію об'єктної синтаксеми. На формально-граматичному рівні позицію суб'єктної синтаксеми реалізує підмет, а позицію об'єктної синтаксеми – другорядний член простого речення або предикативна одиниця (підрядна частина): *Іван Оскарович відчув: щось не виходить* (О. Гончар).

Аналіз можливого порядку розташування підрядної частини складнопідрядного речення стосовно головної дозволяє виділити два різновиди складнопідрядних речень – речення з фіксованою позицією підрядної частини та речення з незакріпленою позицією підрядної частини. До першого належать складнопідрядні речення приєднувального типу [див.: 11]: у них підрядна частина завжди є постпозиційною: *В епоху пізнього палеоліту помітного розвитку набуло духовне життя людини, про що свідчать знайдені фрагменти зразків прикладного та образотворчого мистецтва* (О. Бойко). Сюди ж слід віднести й складнопідрядні речення з прислівними атрибутивними частинами (за іншою термінологією – означальними, присубстантивно-означальними). Хоч підрядна частина в них може займати дві позиції стосовно головної – постпозицію та інтерпозицію, але її позиція фіксована щодо опорного іменника – вона завжди стоїть після нього: *Цілую руки, що крутили жорна у переддень космічної доби* (В. Симоненко); *Тільки в автобусі, що котив у бік Солом'янки, віддихалися, прийшли до тями* (В. Дрозд). Більшість же складнопідрядних речень відносяться до другого різновиду: *Може, мені зрештою і вдалося б прилучитися до лику святих, якби не один випадок* (А. Дімаров); *Якби Гончарові доля відвела безсмертя, він би й через сто літ, і через двісті, і невідь через скільки сот років не зрікся б своїх слів* (М. Степаненко); *Я спалахну і серцем оживу, Коли душа з душею заговорить* (В. Калашник); *Коли на юності пороги Покличе нас утома літ, Згадаймо втрати і тривоги, Святої дружби заповіт* (В. Калашник).

Семантико-синтаксична структура речення ґрунтується на формально-синтаксичній, але визначається не власне-синтаксичними зв'язками між його компонентами, а семантико-синтаксичними відношеннями між ними [8, 248 – 278; 9, 127 – 134; 3, 18 – 19; 4, 57 – 58]. Спільним для формально-синтаксичної

й семантико-синтаксичної ознак є вказівка на синтаксичну сутність того елемента, який вони характеризують: кожен компонент речення як у власне-синтаксичному, так і семантико-синтаксичному планах визначається з урахуванням синтаксичних зв'язків [3, 18 – 19]. Семантична структура речення – це його абстрактне мовне значення, що становить відношення семантичних компонентів, які формуються взаємною дією граматичних і лексичних значень компонентів речення [7, 34].

Семантико-синтаксична структура складнопідрядного речення визначається семантико-синтаксичними відношеннями між головною й підрядною (підрядними) предикативними частинами. Вона може передавати: 1) відношення між двома (кількома) ситуаціями позамовної дійсності: *Марко кинувся запрагати до плуга биків, захопав, як бублешниця на ярмарку* (Г. Тютюнник); *Щедра наша земля на гончарів, бо в самому їх імені живе з діда-прадіда спорідненість із землею* (Я. Гоян); 2) оцінку суб'єктом тієї чи іншої ситуації або його (суб'єкта) відношення до ситуації позамовної дійсності: *Не треба, щоб твою тугу, твій біль бачили люди* (І. Маценко); *Ганна Адамівна, щиро лякаючись, просто віри не йме, що господарі можуть вдатись до такої підступності щодо гостей* (О. Гончар); *Думав я, що в кожному серці є сьогодні, вчора й завтра* (Б. Олійник); 3) відношення між предметом і його характеристикою, опосередкованою певною ситуацією: *До людини, якій завдячуєш життям, в душі назавжди залишиться почуття особливе* (О. Гончар); *Білі роси – то кохання, Що живе лиш до світання* (Д. Павличко).

Указуючи на відношення між ситуаціями, складне речення орієнтоване на вираження комплексу пропозицій, а отже, з семантичного погляду є поліпропозитивним [4, 283; 10, 814; 2, 334]. Проте не всяке формально складне речення є поліпропозитивним, так само як не всяке формально просте речення є монопропозитивним, оскільки “прямолинійної відповідності між планом вираження (формою) і планом змісту на реченнєвій площині немає і бути не може” [7, 31]. З цього приводу І. Р. Вихованець відзначає, що конструкції типу *Річ у тому, що Галина вступила до аспірантури* є складними за формальною організацією, а з погляду семантичного змісту збігаються з простим реченням. Таке складне у формальному плані речення має додаткові елементи (головну частину), що лише комунікативно увиразнюють повідомлення [4, 283]. З цим потрактуванням не можна не погодитися, адже у наведеному реченні перша частина не позначає якоїсь ситуації позамовної дійсності. Відповідно подібні конструкції не є складнопідрядними реченнями у звичайному розумінні, їх можна розглядати як синкретичні синтаксичні одиниці, в яких яскраво виражена асиметрія формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної структур. “Найтиповіші ознаки складнопідрядних речень відбивають елементарні детермінантні (приреченнєві. – Р. Х.) конструкції, що вказують на зв'язки між двома ситуаціями” [4, 284]: *А якщо птахам стає тісно на землі, то й людям немає на ній притулку* (Я. Гоян); *Ходачка далі від себе відсунула фіранку на вікні, аби виднокіл поширшав* (І. Маценко). Іншу семантико-синтаксичну організацію мають складнопідрядні речення прислівного типу. “Здебільшого вони не стосуються семантико-синтаксичних відношень між

назвами двох ситуацій, тому що підрядна частина цих конструкцій будується за граматичним зразком компонентів простого речення” [4, 285]. У зв’язку з висловленим, Ю. І. Беляєв вважає, що більшість таких складнопідрядних речень виражають одну пропозицію: *Человек, которого я встретил, оказался капитаном дальнего плавания; Тот, кто сидел в углу, все время молчал* [2, 335]. Ця думка викликає певний сумнів, оскільки наведені речення містять два предикати з їх внутрішньою валентністю, а також предикатний показник семантико-синтаксичних відношень між двома предикативними частинами (предикатними структурами), а такі конструкції, за І. Р. Вихованцем, виражають не одну пропозицію, а комплекс пропозицій [4, 283], пор.: *Я встретил человека. Он оказался капитаном дальнего плавания; Кто-то сидел в углу. Он все время молчал*. Річ, очевидно, в тому, що в подібних до наведених вище реченнях поліпропозитивність виражається своєрідно: зв’язки між ситуаціями позамовної дійсності передаються в таких реченнях опосередковано через номінацію предмета за його дією або через характеристику предмета за його ж дію чи дією іншого предмета: *В розпаленій дитячій уяві поставав безмежний степ, якого за три дні конем не об’їдеш* (О. Савчук); *Хто росяного ранку знайде незаплакану квітку, той буде дуже щасливий* (В. Симоненко).

Однією з важливих характеристик семантико-синтаксичної організації складнопідрядного речення є її семантична елементарність / неелементарність. Семантично елементарними є складнопідрядні речення, які формуються двома семантично елементарними предикативними частинами та одним семантико-синтаксичним відношенням між ними: *Всі глянули, куди він вказував* (О. Гончар); *Як співав поет, народ мовчав* (Б. Олійник). Семантично неелементарними є складнопідрядні речення, які включають три і більше предикативні частини або дві предикативні частини, хоча б одна з яких є семантично неелементарною: *Де колись жилося, де колись любилося, золоті червінці осінь розсипа* (В. Сосюра); *Тільки обрій моргав суворо, Де тополі, немов списи, Підняли свої вістря вгору На сторожі цієї краси* (В. Симоненко); *І я упізнаю хустину легку за плечима, Хоч стільки у ріках злетіло води!* (Б. Олійник).

У комунікативному плані складнопідрядне речення виявляє багато спільного з простим. Так само, як і просте, воно являє собою єдину комунікативну цілісність, спрямовану у сферу мовлення, тобто речення-висловлення. Комунікативну структуру речення-висловлення визначають кілька факторів, серед яких основними є конситуація спілкування та комунікативна мета. Конситуація спілкування являє собою об’єктивно наявну екстралінгвальну ситуацію спілкування, тобто фізичні, соціально-психологічні, часові та інші обставини, в межах яких відбувається спілкування [1, 104, 329]. Комунікативна мета – це запланований адресантом стратегічний результат, на котрий скероване спілкування [1, 330]. Комунікативна мета в свою чергу породжує комунікативний намір (комунікативне завдання) – тактичний хід, практичний засіб руху до відповідної комунікативної мети [1, 329], в результаті якого і з’являється речення-висловлення. Залежно від комунікативної мети складні речення, як і прості, можна в найзагальнішому вигляді поділити на

розповідні, питальні і спонукальні. Розповідні складні речення містять повідомлення про якісь взаємопов'язані факти дійсності, події, явища, тощо. Питальні складні речення містять запитання, що спонукає до відповіді. Спонукальні складні речення виражають різновиди волевиявлення [4, 286]. Проте слід відзначити, що формування розповідності, питальності й спонукальності в складних реченнях різних типів має свою специфіку. Для складносурядних речень характерною є однотипність комунікативних категорій усіх предикативних частин, відповідно комунікативний тип складносурядного речення виникає на базі всіх його предикативних частин: *За татарським бродом, на козачому, із сивого жита, з червоного маку викотився місяць, а біля козацької могили заскрипів, обертаючись навколо свого короля, старий вітряк* (М. Стельмах) – у всіх предикативних частинах наявна категорія розповідності й усе речення в цілому є розповідним; *Чом не пахнуть більше степи хлібом, а малиною – трава, і не гомонять ліси тужливими мелодіями, а в серці блякнуть образи двох мужів – Іслама і Хмеля?* (Р. Іванчук) – у всіх предикативних частинах категорія питальності, речення питальне; *Щастя ж вам, і не забувайте свою альма-матер!* (О. Гончар) – у всіх предикативних частинах категорія спонукальності, речення спонукальне. У складнопідрядних реченнях комунікативні категорії предикативних частин можуть бути однаковими або різними (у частині складнопідрядних речень можна спостерігати взаємодію двох категорій – розповідності й питальності, спонукальності й питальності, спонукальності й розповідності тощо), але комунікативний тип усього складнопідрядного речення визначає переважно його головна частина: *Гриби не спали, бо росли* (І. Жиленко); *Спішу той Божий дар зібрати Мереживом співучих рим, Поки в душі вогніє кратер І вал дев'ятий не накрив* (В. Калашник); *Раптом якийсь птах звідти випурхне і шукає, чи не має хто там свого гнізда* (У. Самчук) – розповідні речення; *У світі злomu і холодному, де щастя зіткане з прощань, чи ми пробачим одне одному цю несподівану печаль?* (Л. Костенко); *Хто посмів би його осудити, Хто б його покарати смів, Коли б серце його розбите Осліпили помста і гнів?* (В. Симоненко) – питальні речення; *Пошукаймо цієї правди в пророчому слові Олеся Гончара і приймімо її, хоч вона і сувора, і кличе нас на сповідь, і волає до покаяння* (Я. Гоян); *Не неси на могилу квіти, Де заснула твоя ганьба!* (В. Симоненко); *Згадайте в поспіху вагона, в невідворотності зникань, як рафаелівська Мадонна у вічі дивиться вікам!* (Л. Костенко) – спонукальні речення.

Так само, як і прості, складнопідрядні речення можуть набувати певного емоційного забарвлення, тобто бути окличними: *Як світло жить під доброю рукою, що розсипає радощі кругом!..* (В. Сосюра); *І я упізнаю хустину легку за плечима, Хоч стільки у ріках злетіло води!* (Б. Олійник).

На комунікативному рівні єдина синтаксична структура може розпадатися на дві або більше комунікативні одиниці. Таке явище називають парцеляцією. “Між частинами розчленованого речення зберігаються відношення і форми зв'язку, характерні для частин непарцельованої конструкції” [6, 526]. Парцеляція виникає у зв'язку з певним комунікативним завданням – посилити парцельовану частину як джерело інформації. Процес

парцеляції охоплює як прості, так і складні речення. З-поміж складнопідрядних найчастіше піддаються парцеляції речення з підрядними причиновими, цільовими, порівняльними, допустовими, наслідковими приреченневими частинами: *Вища Білого дому моя Білая хата, Бо за правду стоїть. Бо на правді одвіку стоїть* (Б. Олійник); *Тож під такий самий спів разом з Тимошем вони прикопували тоді калинову галузку на березі Многи. Щоб із неї вироста колись калина, аби цвіла щовесни та врожайлась на осінь* (І. Маценко); *Все було непевним і нестійким. Мовби стояв на одній нозі і не мав куди поставити другу* (І. Жиленко); *Серце провалилося кудись униз, а пам'ять жадібним зором одразу впізнала братів почерк. Хоча й різнився чимось від того, колишнього, ще дитячого* (І. Маценко); *Височить гора в тумані. Може статись, що й остання. Так що нині квапитися гріх* (Б. Олійник). Значно рідше парцелюються підрядні прислівного типу атрибутивні та з'ясувально-об'єктні: *Ото вони, люди трудового життя. Що солдатами були. Що трудягами стали. Що руки їх звичні до важелів* (О. Гончар); *Він подумав, що не завжди жив так, як було треба. Що він мало оддав такого тепла й мусить надолужувати те* (Ю. Мушкетик); *Я хотів так багато сказати Валерії... Що дорога далека* (П. Загребельний). Причому варто відзначити, що підрядні з'ясувально-об'єктні можуть бути парцельованими тільки тоді, коли їх кілька (біля головної частини в такому разі залишається хоча б одна підрядна частина) або коли в головній частині є члени речення, які дозволяють їй функціонувати самостійно, без підрядної частини. Практично не зазнають парцеляції складнопідрядні речення зі співвідносним зв'язком між предикативними частинами, що зумовлено більш тісним поєднанням їхніх частин, ніж у реченнях з неспіввідносним зв'язком.

Ще однією важливою характеристикою комунікативного плану є актуальне членування речення. Складному реченню, а особливо складнопідрядному, на відміну від простого, властива багатоступінчастість актуального членування, наявність комплексних тем і рем. При цьому важливу роль у визначенні комплексних тем і рем відіграє порядок розташування частин. У складнопідрядних реченнях з вільним у граматичному плані порядком частин останній залежить від конситуації спілкування та комунікативного завдання. "Це означає, що розташування частин складного речення виражає актуальне членування речення... За експресивно нейтрального порядку частин актуально значущіша частина складного речення (рема) стоїть у постпозиції" [4, 287]. Причому функцію комплексної реми може виконувати як головна, так і підрядна частини, тобто актуальне членування складнопідрядного речення не завжди збігається з його граматичним членуванням: *Коли господар з'явився додому, ця пуста знов ожила, забіліла причілком і з півночі була тепер підперта сохами* (О. Гончар) – ремою є головна частина; *Марія плаче, коли на широкому світі тісно стає* (У. Самчук) – ремою є підрядна частина.

Отже, складнопідрядне, як і будь-яке інше речення, являє собою складну взаємодію трьох рівнів – формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного й комунікативного, з яких перші два спрямовані у сферу мови, а третій – у сферу мовлення. Формально-синтаксична структура складнопідрядного речення формується підрядним синтаксичним зв'язком і виділюваними на його

основі головною й підрядними частинами. Семантико-синтаксична організація складнопідрядного речення визначається семантико-синтаксичними відношеннями між головною і підрядною (підрядними) предикативними частинами. У комунікативному плані складнопідрядне речення так само, як і просте, являє собою єдину комунікативну цілісність – речення-висловлення, комунікативну структуру якого визначають в основному конситуація спілкування та комунікативна мета.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: [підручник] / Флорій Сергійович Бацевич. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344 с.
2. Беляев Ю. И. Синтаксис современного русского литературного языка: [учеб. пособие] / Юрий Иванович Беляев. – Херсон: Айлант, 2001. – 494 с.
3. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови: [монографія] / Іван Романович Вихованець. – К.: Наук. думка, 1992. – 224 с. – (АН України. Ін-т української мови).
4. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: [підручник] / Іван Романович Вихованець. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
5. Городенська Катерина. Граматична неоднорідність сполучників в українській літературній мові / Катерина Городенська // Українська мова. – 2008. – № 4. – С. 3 – 14.
6. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис: [монографія] / Анатолій Панасович Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662 с.
7. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій: [монографія] / Микола Васильович Мірченко. – [вид. 2-ге, переробл.]. – Луцьк: РВВ “Вежа”, 2004. – 393 с. – (Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки).
8. Мухин А. М. Функциональный анализ синтаксических элементов: На материале древнеанглийского языка / Анатолий Митрофанович Мухин. – М.; Л.: Наука, 1964. – 292 с.
9. Мухин А. М. Структура предложений и их модели / Анатолий Митрофанович Мухин. – Л.: Наука, 1968. – 230 с.
10. Современный русский язык [под ред. В. А. Белошапковой]. – [3-е изд., испр. и доп.]. – М.: Азбуковник, 1997. – 926 с.
11. Складнопідрядні речення, побудовані з використанням техніки «підрядного приєднання» / Раїса Христіанінова // Українська мова. – 2009. – № 1. – С. 3 – 14.

Анотація

У статті розглянуто три рівні організації складнопідрядного речення – формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний та комунікативно-синтаксичний, акцентовано увагу на визначальних характеристиках кожного з цих рівнів.

Ключові слова: формально-синтаксична структура речення, семантико-синтаксична структура речення, комунікативна структура речення.

Аннотация

В статье рассматриваются три уровня организации сложноподчиненного предложения – формально-синтаксический, семантико-синтаксический и коммуникативно-синтаксический, акцентируется внимание на определяющих характеристиках каждого из этих уровней.

Ключевые слова: формально-синтаксическая структура предложения, семантико-синтаксическая структура предложения, коммуникативно-синтаксическая структура предложения.

Summary

Three levels of the organisation of a compound sentence are considered in the article. They are formal-syntactical, semantic-syntactical and communicatively-syntactical. The attention is focused on the characteristics of each of these levels.

Keywords: formal-syntactical sentence structure, semantic-syntactical sentence structure, communicatively-syntactical sentence structure.